

تقریر دفتر استاد سید کاظم مصطفوی «زید عزه العالی» از درس خارج فقه
استاد سید کاظم مصطفوی؛ 1399/04/15

موضوع: کتاب الطهارة/تغسیل المیت /مسألة 11 و 12 و 13 از مسائل مربوط به غسل مَسِّ میت و تحقیق استاد

مساله یازدهم از مسائل مربوط به غسل مَسِّ میت

مسألة ۱۱ : مس المقتول بقصاص أو حدّ إذا اغتسل قبل القتل غسل المیت لا یوجب الغسل.^[1] سید طباطبایی یزدی می فرماید غسل مقتول، کسی که بوسیله قصاص یا بوسیله حد کشته شود حکم فقهی اش آن است که آن مقتول قبل از قصاص یا قبل از قتل باید غسل کند و آن غسل، غسلِ میت هست و دیگر بعد از آن قتل دیگر غسل ندارد. به خاک سپرده می شود. اگر در اینصورت اگر کسی این مقتول را مس کند، مس این مقتولی که قبل از قتل غسل کرده و پس از قتل فردی این مقتول را مس کند غسل مَسِّ میت ندارد. این متن ما در عروة هست.

قول مشهور و غیر مشهور در ان مسئله و أدله آنها

اما این مساله مورد اختلاف نظر هست. لعلّ مشهور بر این است که این مَسِّ یعنی مَسِّ مقتول که قبل از قتل غسل کرده باشد غسلِ مَسِّ میت ندارد. این قول مشهور است. در مقابل قول غیر مشهور هم گفته می شود که اگر کسی مقتول را مس کند درعین حالی که غسل کرده باشد قبل از قتل، غسل مس میت به عهده اش می آید. اما عده ای از فقهاء که آن قول اول را قبول می دارند از باب نمونه 1- علامه حلی قدس الله نفسه الزکیه می فرماید

که مس مقتولی که قبل از قتل غسل کرده باشد غسل مس میت ندارد. چرا؟ می فرماید برای اینکه آن مقتول مغتسِّل هست یعنی غسل میت انجام داده است. [2] فتوا این بود که اگر مس بعد از غسل میت باشد غسل مس میت ندارد. او قبل از قتل براساس نص خاصی و براساس مصلحتی قبل از قتل غسل می کند و همان غسلش غسل می میت هست و او مغتسل هست و اگر چنانچه اثرش و فائده اش این فائده و این آثار نباشد غسل قبل از قتل دیگر لغو و بی فائده میشود. چه فائده ای داشت اگر غسل مس میت انجام داد الان تاثیری نداشته باشد پس آن غسل چه فائده ای دارد. بنابراین غسل شخص مقتول به حد که قبل از قتل خودش غسل بکند غسل میت هست و مس بعد از غسل میت موجب غسل مس میت نمی شود. 2- شهید قدس الله نفسه الزکیه می فرماید که فردی که بدنش طهارت داشته باشد مثل شهید و یا مقتولی که غسل کرده باشد قبل از قتل، مس آن بدن غسل مس میت ندارد برای اینکه غسل مس میت انجام گرفته و مسی که صورت می گیرد مسی است پس از غسل مس میت. [3] 3- شهید ثانی قدس الله نفسه الزکیه تقریباً مطلب را شبیه بیان شهید اول اعلام می کند و می فرماید که کسانی که طاهر اند مس آن غسل مس میت ندارد مثل مس بدن شهید و مس بدن مبارک معصوم. اگر معصوم از دنیا رفته باشد و کسی بدن مبارکش را مس کند غسل مس میت ندارد و همینطور کسی که قبل از قتل غسل میت انجام بدهد. او در حقیقت تغسیل شده است و بعد از تغسیل مس آن بدن موجب غسل مس میت نمی شود. [4] این اراء را گفتم که مشهور گویا این است که مس جسد مقتول غسل مس میت ندارد.

نظر مقابل: و در مقابل عده ای از فقهاء فرموده اند که مس مقتول که غسل قبل از قتل انجام داده است غسل مس میت دارد. از جمله فقهای که این ردی را اعلام می کنند. فقیه حلی هست. فقیه حلی یعنی ابن ادریس قدس الله نفسه الزکیه می فرماید اگر کسی جسد مقتول را بعد از برد شدن مس کند غسل دارد برای اینکه موضوع محقق هست. موضوع چه بود؟ مس بعد از برد و قبل از تغسیل بعد الموت. در اینجا بعد از برد هست و قبل از تغسیل بعد الموت. بعد الموت دیگر تغسیلی منسوخ شده است لذا موضوع برای تحقق غسل مس میت وجود دارد و اگر کسی مقتول را مس کند غسل مس میت دارد. [5] به تبع فقیه حلی صاحب حدائق قدس الله نفسه الزکیه به این مضمون می فرماید که آنچه که از ادله استفاده می شود این است که غسل قبل از قتل برای کسی که بوسیله قصاص به قتل می رسد حکم غسل میت را دارد. یعنی پس از قتل باید به خاک سپرده شود و غسل لازم نیست اما بیشتر از این که بگوییم غسل مس میت هم ساقط می شود دلیلی نداریم فقط مقتضای ادله همین حد هست که غسل میت ساقط می شود اما غسل مس میت هم ساقط می شود نیاز به دلیل مستقلى دارد. [6]

معاصرین: در ادامه از معاصرین سیدنا الاستاد قدس الله نفسه الزکیه می فرماید آنچه که در متن آمده است که مس مقتول به قصاص موجب غسل مس میت نمی شود قابل التزام نیست. بلکه صحیح این است که در ای صورت هم مس میت موجب غسل مس میت می شود. دلیل ایشان تقریباً شبیه همان وجهی است که از حدائق نقل شد. خلاصه فرمایش ایشان این باشد که درباره مقتول فقط غسل میت شرعاً براساس مصلحتی گویا تشریع شده

است که قبل از قتل غسل میت انجام بدهد اما دلیلی که ما را هدایت کند براینکه مس آن میت مقتول بعد از قتل غسل مس میت ندارد وجود ندارد. دلیل بر عدم وجوب غسل مس میت در این فرض نداریم. استفاده از عمومات. عمومات غسل مس میت بعد از برودت و قبل از تغسیل. متن روایت اول: محمد بن الحسن یاسناده عن الحسين بن سعيد، عن صفوان بن يحيى، و فضالة، عن العلا، عن محمد بن مسلم، عن أحدهما عليهما السلام قال: قلت الرجل يغمض الميت أعليه غسل؟ قال: إذا مسه بحرارة فلا، ولكن إذا مسه بعد ما يبرد فليغتسل، قلت: فالذي يغسله يغتسل؟ قال: نعم: قلت: فيغسله ثم يلبسه أكفانه قبل أن يغتسل؟ قال يغسله ثم يغسل يديه من العاتق، ثم يلبسه أكفانه ثم يغتسل، قلت: فمن حمله عليه غسل؟ قال: لا، قلت: فمن أدخله القبر عليه الوضوء؟ قال: لا. إلا أن يتوضأ من تراب القبر إن شاء ورواه الكليني، عن أبي علي الأشعري، عن محمد بن عبد الجبار، عن صفوان بن يحيى، عن العلا بن رزين مثله. [7] متن روایت دوم: و یاسناده عن النضر بن سويد، عن عاصم بن حميد قال: سألته عن الميت إذا مسه الانسان أفيه غسل؟ قال: فقال: إذا مست جسده حين يبرد فاغتسل. [8] صحیحه علاصم بن حمید که بعد از برودت قبل از تغسیل اگر مس بشود غسل مس میت دارد آن عمومات می تواند این مورد را هم شامل بشود. مطلب تا اینجا تمام. هر دو قول گفته شد. ادله طرفین هم برای ما روشن شد. فتوای متن را هم دیدید.

تحقیق استاد و توضیح این مطلب

آنچه که درباره غسل مس میت گفته می شود این است که غسل مصلحتی دارد. مصلحت و ملاکش اصول طهارت و رفع خبث و حدث است که انسان بعد از فوت جسد متنجس یا نجس می شود و بعد از آن « غسل موجب تطهیر آن می شود و در این رابطه از شیخ صدوق دو روایت راقبلاً نقل کردیم که الان اشاره کنیم. حدیث شماره 11 و 12. متن روایت اول: وفي (عيون الأخبار) وفي (العلل) بأسانيده عن الفضل بن شاذان، عن الرضا عليه السلام قال: إنما أمر من يغسل الميت بالغسل لعله الطهارة مما أصابه من فضح الميت لان الميت إذا خرج منه الروح بقي منه أكثر آفته. [9] در حدیث شماره 11 فضل بن شاذان از امام رضا علیه السلام نقل می کند که قال: إنما أمر من يغسل الميت بالغسل لعله الطهارة مما أصابه من فضح الميت لان الميت إذا خرج منه الروح بقي منه أكثر آفته. انسان یک مجموعه از اموری است که خودش را خیلی طیب و طاهر می داند. نص می گوید که گویا طهارت و پاکی اش مربوط به روح باشد و وقتی که روح از بین رفت اکثر آفت و خبث و حدث در جسم باقی می ماند. از این حدیث استفاده می شود که غسل برای تحصیل طهارت است. متن روایت دوم: و بأسانيده عن محمد بن سنان، عن الرضا عليه السلام قال: وعلة اغتسال من غسل الميت أو مسه الطهارة لما أصابه من فضح الميت، لان الميت إذا خرج منه الروح بقي أكثر آفته، فلذلك يتطهر منه ويطهر. [10] باز هم به اسانید شیخ صدوق به محمد بن سنان که محمد بن سنان را گفتیم که توثیق دارد از سوی سید بن طاووس و معتبر است. از امام رضا علیه السلام نقل می کند که قال: وعلة اغتسال من غسل الميت أو مسه الطهارة لما أصابه من فضح الميت، لان الميت إذا خرج منه الروح بقي أكثر آفته، فلذلك يتطهر منه ويطهر. تا به اینجا مطلب این شد و فهم فقهاء هم این که غسل میت مصلحت و ملاکش تطهیر

هست. رفع خبث و حدث است.

اشكال و جواب

اشكال اين است كه بدن شهيد كه گفته مي شود غسل ندارد اگر در معرکه به شهادت برسد طهارت دارد. اشكال مي شود كه اگر بدن شهيد زخمی داشت. خونی جريان داشت. اگر کسی دست به آن خون بگذارد قطعاً تنجيس صورت مي گيرد بنابراین طهارت بدن شهيد به طور كامل شرعاً ثابت نيست. جواب: طهارت بدن شهيد از طريق نصوص و اين رواياتي كه خوانديم ثابت است كه غسل ندارد و طيب و طاهر است اما خونی كه در بدن شهيد باشد و بيرون بيايد او يك موضوع جدایی است و منظور از بدن، بدن سالمی كه خود بدن باشد يعني بشره و پوست بدن خود شهيد طاهر و پاك است. خون كه يك نجس از نجاسات معروف است و آن مورد ربطی به اين مورد طهارت بدن ندارد. لذا گفته مي شود كه ابدان مطهرة معصومين عليهم السلام و الصلاة كه مطهر اند و معصوم اند و اگر کسی مس كند شهيد ثانی فرمود كه غسل مس ميت ندارد و سيدنا استاد هم مي فرمايد **إِلَّا أَنْ تَكُ عَرَفْتَ** اندفاعه بحسب الكبرى والصغرى ، **لَأَنْتَ لَمْ يَقُمْ دَلِيلٌ عَلَى أَنَّ بَدَنَ الشَّهِيدِ أَوْ الَّذِي يَقْدُمُ غَسْلَهُ عَلَى مَوْتِهِ طَاهِرٌ مِنَ الْحَدَثِ وَالْخَبَثِ ، بَلْ مَقْتَضَى الْعُمُومَاتِ وَالْإِطْلَاقَاتِ أَنَّ مَحْدَثًا وَمُشْتَمِلًا عَلَى الْخَبَثِ إِذَا أَصَابَهُ شَيْءٌ مِنَ النِّجَاسَاتِ ، هَذَا بِحَسَبِ الصَّغَرَى . وَأَمَّا بِحَسَبِ الْكُبْرَى فَلَعَدَمُ قِيَامِ الدَّلِيلِ عَلَى أَنَّ مَسَّ الطَّاهِرِ مِنَ الْأَمْوَاتِ غَيْرُ مُوجِبٍ لِلْإِغْتِسَالِ ، كَيْفَ وَالْأُتَمَّةُ الْمَعْصُومُونَ (عليهم السلام) كُلُّهُمْ طَاهِرُونَ مَطْهُرُونَ عَلَى مَا نَطَقَتْ بِهِ النُّصُوصُ ، وَمَعَ ذَلِكَ يَجِبُ تَغْسِيلُهُمْ وَيَجِبُ الْغَسْلُ بِمَسِّ أَجْسَادِهِمُ الطَّاهِرَةِ بَعْدَ مَوْتِهِمْ** [11] يعني از کسی قولى به نقل نرسیده است خلافی دیده نشده است كه اگر کسی بدن معصون را مس كند بعد از ارتحالشان غسل مس ميت داشته باشد. غسل مس ميت داشته باشد. اين مطلبی كه گفتيم اشكال

و جواب. بدن معصومين كه طاهر و مُطهراند، من حيث الذات مطهر اند. پس چرا غسل مي شوند؟

جواب: متن روايت: وعنه، عن الحسن بن عبيد قال: كتبت إلى الصادق عليه السلام: هل اغتسل أمير المؤمنين عليه السلام حين غسل رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم عند موته؟ فأجابه: النبي صلى الله عليه وآله طاهر مطهر، ولكن فعل أمير المؤمنين عليه السلام وجرت به السنة. وعن المفيد، عن أحمد بن محمد، عن أبيه، عن الصفار، عن محمد بن عيسى، عن القاسم الصيقل قال: كتبت إليه. وذكر مثله. [12] و عنه عن الحسن بن عبيد. مكاتبه حسن بن عبيد به امام صادق عليه السلام است كه در جمله کوتاه غسل معصومين كه طاهر و مطهراند براساس سنت هست. سنت كه بود ديگر ربطی به اين مصلحتی كه در بقيه اموات هست نخواهد داشت. خود حضرت رسول هم كه اَبوالمعصومين و رحمة للعالمين هست و امام الرحمة هم هست و بدنش طاهر و مطهر است غسل داده شده است و غسلش براساس سنت بوده است.

جمع بندی بين اين دو قول

دو قول گفته شد و دلیل هر دو قول گفته شد و متن ما در عروة این بود که این غسل ندارد. تا اینجا تحلیل و توضیحی که از نصوص و فهم فقهاء به دست آمد این بود که بدنی که شست و شو شده باشد حدث و خبث رفع شده است. پس از اینکه غسل میت انجام شده و خبث و حدث رفع شده است، دیگر موضوع برای غسل مس مست وجود ندارد. نتیجه این شد که طبق قاعده غسل مقتول قبل از قتل همان غسل میت هست و غسل دیگری نیست. پس از اینکه غسل میت بود احکام خودش را دارد که اگر بعد از برودت کسی بدن را مس کند مسّ بدنی غسل شده است نه مس بدن بدون تطهیر. غسل میت درباره اش صورت گرفته است بنابراین فتوای متن طبق قاعده درست است. اما آنچه را که فقیه حلی و صاحب حدائق فرمودند که موضوع برای غسل مسّ میت هم وجود دارد حداقل کاری که می توانیم در اینجا اعلام بکنیم این است که بگوییم در این رابطه احوط این است که غسل مسّ میت انجام بگیرد. یک احتیاط مستحبی میشود هر چند قاعده همان است که فتوای متن طبق آن قاعده آمده است.

مسألة دوازدهم از مسائل مربوط به غسل مس میت

مسألة ۱۲ : مس سُرّة الطفل بعد قطعها لا یوجب الغسل. [13] مسّ سرّی طفل یعنی آن ناف طفل که ناف اضافی را که بعد از تولد می برند و قطع می کنند موجب غسل نمی شود. توهم این است که آن قطعه، قطعه بدن انسان هست. ما گفتیم که قطعه مبانه اگر عظمی داشته باشد مسّ اش موجب غسل مسّ میت می شود. این قطعه اولاً قطعه ای نیست که متضمن عظم باشد. استخوان ندارد. و ثانیاً در عرف این جزء فضولات به حساب می آید. زیادی هست. زوائدی هست و جزء بدن انسان، طفل به حساب نمی آید بنابراین غسل مسّ این نافی که بریده می شود غسل مسّ میت ندارد بلاشبهة و اختلافی هم در این مساله دیده نمی شود.

مسألة سیزدهم از مسائل مربوط به غسل مس میت

مسألة ۱۳ : إذا بیس عضو من أعضاء الحي وخرج منه الروح بالمرة مسه ما دام متصلاً ببدنه لا یوجب الغسل ، وكذا إذا قطع عضو منه واتصل ببدنه بجلدة مثلاً ، نعم بعد الانفصال إذا مسه وجب الغسل بشرط أن یكون مشتملاً علی العظم. [14] می فرماید که اگر عضوی از اعضای آدم زنده خشک بشود فرض کید یک ناخن و یا یک دست إذا بیس عضو من أعضاء الحي وخرج منه الروح و روح از آن عضو به طور کامل خارج بشود و هیچ گونه خونی و حرکتی و تحت مدیریت خود آن فرد نباشد. به تمام معنا خشک شده باشد وخرج منه الروح بالمرة مسه ما دام متصلاً ببدنه لا یوجب الغسل. مسّ آن عضو تا وقتی که به بدن متصل هست موجب غسل نمی شود. چرا؟ چون قطعه مبانه نیست. وکذا إذا قطع عضو منه واتصل ببدنه بجلدة مثلاً. اگر کسی عضو قطع بشود و به یک پوست نازکی متصل بماند و این چیزها به طور طبیعی نیست ولیمثلاً در موقع جبهه و اینها ممکن است اتفاق بیافتد. دست قطع شده با یک پوست اویزان مانده است. اگر کسی این عضو را مس کند می فرماید که غسل مسّ میت ندارد. چرا؟ قطع مبانه نیست و از بدن جدا نشده است. موضوع حکم ما

طبق نص عضو مبانه و داراي استخوان باشد. دوتا خصوصيت داشت. نعم بعد الانفصال إذا مسه وجب الغسل بشرط أن يكون مشتملاً على العظم. و بعد از انفصال اگر عضو از بدن جدا بشود و با يك شرط كه گفتيم در نص آمده بود كه متضمن عظم باشد. اگر استخوان همراهش بود از بدن جدا شد موضوع حكم قرار ميگيرد كه در نص ما مخصوصاً مرسله أيوب بن نوح آمده بود قطعه مبانه ای كه از بدن جدا باشد و داراي استخوان باشد مس آن موجب غسل مس ميت می شود . در اينصورت اگر عضو جدا شد و استخوان هم داشت موجب غسل مس ميت می شود و اين همان قطعه مبانه است كه قبلاً گفته بوديم. بقيه فردا انشالله .

سلامتی اقا امام زمان صلوات ختم كنيد.

-
- [1] العروة الوثقى، الطباطبائي اليزدي، السيد محمد كاظم، ج1، ص276.
- [2] تذكرة الفقهاء، العلامة الحلي، ج1، ص380.
- [3] الدروس الشرعية في فقه الإمامية، الشهيد الأول، ج1، ص117.
- [4] مسالك الأفهام إلى تنقيح شرائع الإسلام، الشهيد الثاني، ج1، ص121.
- [5] السرائر الحاوي لتحرير الفتاوي، ابن إدريس الحلي، ج1، ص166 و177.
- [6] الحقائق الناضرة في أحكام العترة الطاهرة، البحراني، الشيخ يوسف، ج3، ص333 و334.
- [7] وسائل الشيعة، الشيخ الحر العاملي، ج2، ص927، أبواب غسل المس. وجوب الغسل بمس ميت الآدمي بعد برده وقبل غسله وكراهة مسه حينئذ.، باب1، ح1، ط الإسلامية.
- [8] وسائل الشيعة، الشيخ الحر العاملي، ج2، ص928، أبواب غسل المس. وجوب الغسل بمس ميت الآدمي بعد برده وقبل غسله وكراهة مسه حينئذ.، باب1، ح3، ط الإسلامية.
- [9] وسائل الشيعة، الشيخ الحر العاملي، ج2، ص929، أبواب غسل المس. وجوب الغسل بمس ميت الآدمي بعد برده وقبل غسله وكراهة مسه حينئذ.، باب1، ح11، ط الإسلامية.
- [10] وسائل الشيعة، الشيخ الحر العاملي، ج2، ص929، أبواب غسل المس. وجوب الغسل بمس ميت الآدمي بعد برده وقبل غسله وكراهة مسه حينئذ.، باب1، ح12، ط الإسلامية.
- [11] التنقيح في شرح العروة الوثقى، الخوئي، السيد أبوالقاسم - الشيخ ميرزا علي الغروي، ج8، ص245 و244.
- [12] وسائل الشيعة، الشيخ الحر العاملي، ج2، ص928، أبواب غسل المس. وجوب الغسل بمس ميت الآدمي بعد برده وقبل غسله وكراهة مسه حينئذ.، باب1، ح7، ط الإسلامية.
- [13] العروة الوثقى، الطباطبائي اليزدي، السيد محمد كاظم، ج1، ص277.
- [14] العروة الوثقى، الطباطبائي اليزدي، السيد محمد كاظم، ج1، ص277.